

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนด้านการสื่อสารทางการเมือง 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของสื่อมวลชนด้านการสื่อสารทางการเมือง มีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้เลือกจากกลุ่มประชากรจำนวน 2 กลุ่ม คือ

- 1) ระดับผู้บริหาร จากสื่อแต่ละประเภท ประเภทละ 4 คน รวม 16 คน
- 2) ระดับปฏิบัติการ โดยเชิญทุกสื่อเข้าร่วม ให้ได้ครบจำนวน 20 คนโดยใช้พื้นที่ในจังหวัดสงขลาเป็นงานวิจัยนำร่อง

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้เลือกจากกลุ่มประชากรจำนวน 2 กลุ่ม คือ

- 1) ระดับผู้บริหาร ได้แก่ ผู้ที่มีตำแหน่งบรรณาธิการข่าว บรรณาธิการบริหาร ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าสถานีวิทยุ / โทรทัศน์ เจ้าของกิจการ หัวหน้าฝ่ายหรือตำแหน่งอื่นที่ทำหน้าที่ควบคุมและกำกับนโยบายองค์กรสื่อ จากสื่อแต่ละประเภท ประเภทละ 4 คน รวม 16 คน
- 2) ระดับปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้สื่อข่าว ผู้จัดรายการ ผู้ดูแลเว็บไซต์ด้านเนื้อหา โดยเชิญทุกสื่อเข้าร่วม ให้ได้ครบจำนวน 20 คนโดยใช้พื้นที่ในจังหวัดสงขลาเป็นงานวิจัยนำร่อง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยคิดประเด็นปัญหาการวิจัยไว้เบื้องต้น และจัดทำเป็นแนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้ในการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นคำถามที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยคำถามสร้างขึ้นมาจากแนวคิดทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม พร้อมกับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านนิเทศศาสตร์ ทางด้านการสื่อสารการเมือง จำนวน 3 ท่าน คือ 1. ผศ.ดร.สิงห์ สิงห์ขจร ประธานกรรมการศูนย์สำรวจความคิดเห็นบ้านสมเด็จโพลล์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 2. อ.ดร.หฤทัย ปัญญาวุธตระกูล คณบดีนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

3. อ.ดร.กานต์ บุญศิริ นักวิชาการอิสระด้านนวัตกรรมการสื่อสารการเมืองและการปกครองท้องถิ่น อาจารย์ ช่วยปรับปรุงเพื่อให้มีความสมบูรณ์โดยมีรายละเอียดคำถามดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 1

เป็นการสัมภาษณ์สื่อมวลชนระดับผู้บริหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเรื่องบทบาทหน้าที่ ด้านการสื่อสารทางการเมือง โดยศึกษาในประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สื่อมวลชนที่มีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นอย่างไร

- นโยบาย หลักการทำงาน และแนวทางการส่งเสริมเรื่องนี้ของผู้บริหารองค์กรสื่อมวลชน

ประเด็นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง

- กลยุทธ์ แนวทางการทำงาน

ประเด็นที่ 3 การเป็นเครื่องมือตรวจสอบทางการเมือง

- วิธีการในการทำงาน
- ปัญหาอุปสรรค

ประเด็นที่ 4 การเป็นพื้นที่ประสานความเข้าใจทางการเมือง

- นโยบาย
- การให้สัดส่วนของเวลาในการจัดผังรายการ (กรณีที่เป็นสถานีวิทยุ/โทรทัศน์)
- การให้สัดส่วนของพื้นที่ในสื่อ (กรณีที่เป็นหนังสือพิมพ์/สื่อออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ เฟสบุ๊คขององค์กรสื่อ)

การสนทนากลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

เป็นการสนทนากลุ่มสื่อมวลชนระดับปฏิบัติการขององค์กรสื่อทุกแขนงในจังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเรื่องแนวทางการสร้างเครือข่ายของสื่อมวลชนด้านการสื่อสารทางการเมือง โดยมีประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มดังนี้

ประเด็นที่ 1 องค์ประกอบของการสร้างเครือข่าย

- การสร้างเครือข่าย
- การมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
- การเป็นสมาชิกของเครือข่ายนั้น
- กิจกรรมที่ทำร่วมกัน

- แนวทางการทำงานของสื่อที่มาจากองค์กรต่าง ๆ โดยจะมุ่งสนใจในเรื่ององค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายของสื่อในด้านการสื่อสารทางการเมือง
- องค์กรประกอบตามแนวคิดที่ได้ทบทวนวรรณกรรม ได้แก่
 1. มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception)
 2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)
 3. มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interest/benefits)
 4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)
 5. มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship)
 6. มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน (interdependent)
 7. มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)
 หรือมีองค์ประกอบอื่นๆ นอกเหนือจากนี้

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยในการสร้างเครือข่าย เนื่องจากเครือข่ายมีหลายประเภท ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เกิดโดยการจัดตั้ง และเกิดโดยการวิวัฒนาการ ดังนี้

- รูปแบบเครือข่าย เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ (เป็นเครือข่ายแบบสมัครใจ) มีปัจจัยใดที่ทำให้มีการเกิดเครือข่าย ได้แก่
 - ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน
 - เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ หรือร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า
 - เป็นเครือข่ายในพื้นที่ (ความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกัน)
 - มีระยะเวลาผ่านมาแล้วหรือไม่ (เครือข่ายประเภทนี้มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน)
 - มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นหรือไม่
- 1. เครือข่ายจัดตั้ง (เป็นเครือข่ายเชิงโครงสร้างที่กำหนดให้)

มีปัจจัยใดที่ทำให้มีการเกิดเครือข่าย ได้แก่

 - มีนโยบายหรือกฎหมายจากภาครัฐเพื่อให้มีการจัดตั้งเครือข่ายหรือไม่ หรือมีการใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมหรือไม่
 - มีการทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง หรือทำต่อเนื่อง อย่างไร

2. เครือข่ายวิวัฒนาการ

- มีกระบวนการและพัฒนาการที่เริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมารวมตัวกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน
- สมาชิกที่มารวมตัวกันโดยมีความตั้งใจในการทำกิจกรรมที่เป็นเครือข่ายกันหรือไม่
- ได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนใดหรือไม่

ประเด็นที่ 3 กระบวนการในการสร้างเครือข่าย มีกระบวนการที่ทำให้มีการสร้างเครือข่ายหรือไม่ ได้แก่

- มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ
- มีการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายช่วยกันเกิดความผูกพันกันแต่มีความเป็นอิสระทางความคิด
- มีการสื่อสารสัมพันธ์กันแบบฟุ้งฟิง หรือมากกว่าการติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว (เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ) แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอหรือตามวาระต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 4 บริบทของการสร้างเครือข่าย แบ่งเป็น บริบทภายนอก และบริบทภายใน บริบทในการสร้างเครือข่าย

- บริบทภายนอก ได้แก่ สถานการณ์ทางการเมือง สภาพเศรษฐกิจ กฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ
- บริบทภายใน ได้แก่ นโยบายขององค์กรสื่อ ความคาดหวัง สิ่งจูงใจ ความสนใจของบุคลากรด้านสื่อและอื่น ๆ

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้การสนทนากลุ่มเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มร่วมแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นตามวัตถุประสงค์ และใช้การสอบถามเพิ่มเติมในประเด็นที่น่าสนใจและเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ขั้นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองรวมถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นการติดต่อ ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยติดต่อกับทางองค์กรหน่วยงานพื้นที่ที่ทำการวิจัยโดยทำเอกสารขอเข้าเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการและให้มีการแนะนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญและแนะนำต่อว่าควรเก็บข้อมูลกับใครบ้างเพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับความครบถ้วนสมบูรณ์
3. ขั้นเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยคิดประเด็นปัญหาการวิจัยไว้เบื้องต้น และจัดทำเป็นแนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกำหนดประเด็นหลักและประเด็นย่อย ซึ่งแนวคำถามเหล่านี้เป็นคำถามปลายเปิด ซึ่งเน้นให้ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดเกี่ยวกับเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน และการสร้างเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองอย่างเปิดกว้างและยืดหยุ่น
4. ขั้นการลงสนามและเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามที่ได้วางแผนการเก็บข้อมูล
5. ขั้นการลงรหัส หลังจากผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ โดยมีการขออนุญาตบันทึกเสียงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแล้ว ได้ทำการถอดคำพูดจากแถบบันทึกเสียงและการจัดบันทึก เพื่อนำมาพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ ในลักษณะคำถามและคำตอบ (Question & Answer) จากนั้นจึงได้มีทำการลงรหัสข้อมูลที่ได้อ่านและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล
6. ขั้นการตรวจสอบข้อมูล เมื่อแยกหมวดหมู่ของข้อมูลแล้วนั้น ผู้วิจัยได้อ่านบทพจนานุกรมหลายๆ รอบเพื่อตรวจสอบประเด็นคำถามและวางแผนการตรวจสอบข้อมูล เช่น การตรวจสอบข้อมูลควรตรวจสอบกับผู้ใด ในประเด็นใด และวิธีการใด เป็นต้น
7. ขั้นการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อข้อมูลทั้งหมดได้ถูกแยกจัดตามหมวดหมู่ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอและอธิบายเพิ่มเติมตามกระบวนการวิจัย

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารข้อมูลการสัมภาษณ์และข้อมูลจากการสนทนากลุ่มจากภาคสนามถอดเทปแล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) มาจัดระเบียบ เรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ รวมทั้งรวบรวมโดยการสัมภาษณ์ บุคคล ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยใช้การอธิบายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้น และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ และใช้วิธีการสร้างรูปแบบ ข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม หรือจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ (Analysis Induction) บนฐานของการใช้แนวคิดต่างๆ ประกอบในการวิเคราะห์ และ นำผลการศึกษามาหาข้อสรุป มีการรับรองความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลในขณะที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลควบคู่กันไป โดยมีการตรวจสอบภายในและการตรวจสอบภายนอก การตรวจสอบภายในดูว่าข้อมูลที่ได้เพียงพอและ

ครอบคลุมหรือไม่ ข้อมูลที่ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างและสถานที่ที่เลือกมาศึกษาเหมาะสมกับเรื่องและคำถามในการวิจัยเพียงใด และมีการนำเสนอวิธีการ ขั้นตอนของการทำงานในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลไว้อย่างชัดเจน โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้หรือไม่ (สุภางค์ จันทวานิช. 2553) ส่วนการตรวจสอบภายนอก ผู้วิจัยมีการนำเสนอผลการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลวิจารณ์ และตรวจสอบว่าข้อสรุปและการตีความของนักวิจัยถูกต้องหรือใช้ได้ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลมากน้อยเพียงใด

